

Rafał Leszczyński

Jan Dürr-Durski (3 lutego 1902 - 20 kwietnia 1969) [nekrolog]

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej 60/4, 435-438

1969

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JAN DÜRR-DURSKI

(3 lutego 1902 — 20 kwietnia 1969)

Pracownicy Katedry Literatury Polskiej Uniwersytetu Łódzkiego od dawna wiedzieli, że jej kierownik, prof. Jan Dürr-Durski, jest poważnie chory, jednak zgon jego był zaskoczeniem, nastąpił bowiem wtedy, kiedy pozornie zdrowie się poprawiło. Jeszcze trzy dni przed śmiercią uczestniczył w zebraniu, na którym układano dziesięcioletni plan badań Katedry, jeszcze w dniu zgonu robił korektę artykułu do „Prac Polonistycznych”, ale już nie zdążył jej dokończyć. Nie zdążył też opracować kilku tematów, do których gromadził materiały.

Pracownikiem uniwersytetu i profesjonalnym badaczem literatury został Jan Dürr-Durski dosyć późno; poprzednio tylko na marginesie zajęć nauczycielskich mógł napisać kilka krótszych prac. Urodził się 3 lutego 1902 w Bogumiłowicach pod Tarnowem jako syn urzędnika kolejowego Aleksandra i Amelii ze Smolików. Chętnie podkreślał, że przez matkę był spokrewniony ze znanym pisarzem z końca XVI w. Janem Smolikiem i że to pokrewieństwo wpłynęło w pewnym stopniu na zwrot jego zainteresowań ku dawnej literaturze. Po ukończeniu gimnazjum w Krakowie studiował w latach 1921—1925 polonistykę na Uniwersytecie Jagiellońskim. Od roku 1926 pracował jako nauczyciel w Chrzanowie, Tarnowie i Krakowie, od 1932 zaś aż do 1949 w gimnazjum im. ks. Józefa Poniatowskiego w Warszawie, nie licząc oczywiście lat wojny, kiedy uczestniczył w tajnym nauczaniu. W 1928 roku uzyskał doktorat filozofii na podstawie pracy *Studia o Wyspiańskim*; promotorem był Ignacy Chrzanowski.

Przedwojenne publikacje Dürra-Durskiego dotyczyły przeważnie Wyspiańskiego i sporadycznie — Blizińskiego oraz Zapolskiej. Ogłaszał je głównie w krakowskim „Kurierze Literacko-Naukowym”. Osobno wydał *Zapomniane autografy Wyspiańskiego w Muzeum Narodowym w Krakowie* (1926) i *S. Wyspiańskiego „Sędziowie”* (1939). Najważniejsza z przedwojennych prac Dürra-Durskiego, czterotomowa edycja korespondencji Wyspiańskiego, którą przygotowywał wspólnie z Leonem Pło-

szewskim (Dürri-Durski opracował t. 1 i 4), na początku wojny uległa zniszczeniu w drukarni „Biblioteki Polskiej” w Bydgoszczy. Znamienne dla pierwszych prac Dürri-Durskiego zainteresowanie teatrem i sztukami plastycznymi pozostało autorowi i po wojnie, kiedy swe dociekania przeniósł na literaturę staropolską.

Debiutem Dürri-Durskiego w zakresie staropolszczyzny było wydanie ze wstępem i komentarzem antologii *Arianie polscy w świetle własnej poezji* (1948). Antologia wzbudziła duże zainteresowanie, a nawet wywołała gorącą dyskusję. Jak każda praca debiutancka — nie była wolna od pewnych uchybień i sam autor po latach oceniał ją krytycznie, rozpowszechniała jednakże znaczną ilość utworów wierszowanych skądinąd trudno dostępnych. Dwaj autorzy reprezentowani w antologii: Zbigniew Morsztyn i Waclaw Potocki, na dobre zainteresowali Dürri-Durskiego.

Wydanie antologii zwróciło uwagę jako próba zastosowania nowych metod badawczych do staropolszczyzny. Potwierdzeniem tej opinii stała się praca napisana wspólnie z Kazimierzem Budzykiem, pt. *Stan badań i potrzeby nauki o literaturze okresu kontrreformacji* (w zbiorze: *O sytuacji w historii literatury polskiej* (1951)), gdzie autorzy dokonali krytycznego przeglądu dotychczasowego dorobku w dziedzinie nauki o literaturze XVII wieku. Podobny charakter miał popularny zarys pt. *Literatura polska wieku XVII* (1950).

Jan Dürri-Durski w 1949 r. został mianowany zastępcą profesora na Uniwersytecie Łódzkim i rozpoczął dwudziestoletni okres dojazdów z Warszawy, gdzie mieszkał, do Łodzi. Przejście na wyższą uczelnię pomyślnie wpłynęło na tempo pracy naukowej, podstawa źródłowa publikacji systematycznie się poszerzała. W 1953 roku wydał dwa tomy *Pism wybranych* Waclawa Potockiego, poprzedzając je obszerną przedmową. Po pewnym zastoju w badaniach nad Potockim zaznaczyło się ich ponowne ożywienie począwszy od owej edycji, publikacja ta bowiem zachęcała do dalszych poszukiwań biograficznych, do uściślenia autorstwa i brzmienia tekstów niektórych wierszy przypisywanych Potockiemu. W rok po wydaniu *Pism wybranych* Dürri-Durski został mianowany profesorem nadzwyczajnym Uniwersytetu Łódzkiego.

W drugim kręgu dociekań Dürri-Durskiego znalazła się bogata w talenty literackie rodzina Morsztynów. Stanisławowi Morsztynowi została poświęcona rozprawa ogłoszona w „Pamiętniku Literackim” (1951, z. 3/4). Jan Andrzej był przypomniany *Wybozem poezji* (1949; wyd. 2, zmienione: 1952), gdzie obok wierszy wcześniej znanych znalazły się utwory po raz pierwszy ogłoszone z rękopisów i przysądzone podskarbiemu. O ile Jan Andrzej Morsztyn był już dawniej ceniony jako poeta, o tyle *Muza domowa* Zbigniewa Morsztyna zajaśniała świetnym blaskiem

dopiero w dwutomowym wydaniu (1954) Dürra-Durskiego. Niespodzianie okazało się, że ów pisarz jest jednym z naszych wybitniejszych poetów w XVII wieku. Zebrana twórczość Zbigniewa Morsztyna przyciągnęła jak magnes młodszych historyków literatury; w rezultacie doczekaliśmy się kilku cennych przyczynków i precyzyjnej monografii o Zbigniewie Morsztynie (pióra Janusza Pelca).

Jan Dürr-Durski

Kilkanaście lat życia poświęcił Dürr-Durski studiom nad twórczością Daniela Naborowskiego. Pierwszym owocem tych zainteresowań był artykuł pt. *Rola tradycji i nowatorstwa w poezji Daniela Naborowskiego* („Przegląd Humanistyczny” 1958, nr 5), ostatnim zaś notatka polemiczna wydrukowana w „Pamiętniku Literackim” (1969, z. 2).

Między pierwszą a drugą datą zdążył Jan Dürr-Durski opublikować 9 artykułów o Naborowskim (w „Pracach Polonistycznych” i „Zeszytach Naukowych Uniwersytetu Łódzkiego”), wydał tom jego *Poezji* (1961) i monografię pt. *Daniel Naborowski. Monografia z dziejów manieryzmu i baroku w Polsce* (1966). Podejmowane przez autora od 1952 r. próby wprowadzenia pojęcia manieryzmu w literaturze „jako stylu wyodrębniającego się pomiędzy renesansem a barokiem” w pracy o Naborowskim zostały najobszerniej uzasadnione i najszerszej zastosowane. Duże czytanie w zakresie historii sztuki pozwoliło Dürrowi-Durskiemu terminy i metody badawcze używane przez historyków sztuki przystosować do studiów

historycznoliterackich. Co prawda termin „manieryzm” w proponowanym przez Dürra-Durskiego znaczeniu nie przyjął się wśród historyków literatury. Nie tutaj miejsce na rozważania, dlaczego tak się stało. Piszącemu te słowa wydaje się wszakże, iż mimo pewnych słabych punktów w koncepcji monografisty związanych z samą nazwą „manieryzm”, rozpowszechni się przekonanie o potrzebie bardziej wąskiego niż dotychczas rozumienia terminów „renesans” i „barok”, jakkolwiek nazwalibyśmy zespół elementów estetycznych i stylistycznych nie należących ani do renesansu, ani do baroku.

Inna grupa prac Dürra-Durskiego odnosi się do spraw teatru i dramatu staropolskiego, a powstała prawie w całości w latach pięćdziesiątych. Na uwagę zasługują tu edycje *Misternej personaty* („Pamiętnik Teatralny” 1952, z. 1), którą wydawca, acz nie bez pewnych wahań, przysądził augustinianowi Honoratowi Górnemu, oraz jezuickiego dramatu pt. *Antitemiusz* (1957). Niemal równocześnie z wydaniem tego ostatniego Dürr-Durski wystąpił w „Zeszytach Naukowych Uniwersytetu Łódzkiego” (1957, I, z. 7) ze sporą rozprawą *Ze studiów nad „Antitemiuszem”*. Do problematyki teatralnej nawiązał, częściowo, po latach w przyczynku *Jak powstała polska szopka betlejemska*, umieszczonym w księdze: *Literatura. Komparatystyka. Folklor* (1968). Był to zarazem sygnał zapowiadający zwrot zainteresowań Dürra-Durskiego ku folklorystyce, ku literaturze drugiego rynku księgarskiego. Z zapalem zbierał druczki z tej dziedziny i zdołał ich zgromadzić pokaźną kolekcję, zaczął pisać pracę o Janie Broniszu, twórcy ulicznych piosenek warszawskich, w tece miał kilka szkiców, w druku zaś artykuł pt. *Krakowiaki — śpiewki na księży — szopkowe pieśni nowiniarskie* („Prace Polonistyczne” XXV). Nęciła go też myśl, żeby napisać monografię o Wacławie Potockim, gdy przejdzie na emeryturę i uwolni się od uciążliwych dojazdów do Łodzi i przykrych nieraz obowiązków kierownika katedry. Studiów nad Potockim nigdy zresztą nie poniechał. Prowadził o nim wykład monograficzny, ogłosił parę artykułów (ostatni, napisany na krótko przed śmiercią, pozostał w rękopisie), zbierał nawet materiały do zamierzonej monografii. Śmierć, która zastała Dürra-Durskiego przy pracy, zniweczyła tak szeroko zakrojone projekty¹.

Rafał Leszczyński

¹ Bibliografia prac J. Dürra-Durskiego, ułożona przez B. Fijałkowską, ukaże się w XXVI serii „Prac Polonistycznych”.